

ลักษณะโครงการโดยรวม

หลักการและเหตุผล

ภาพถ่ายเป็นพื้นที่สื่อกลางในการศึกษาของศาสตร์หลายแขนง เช่นในด้านมานุษยวิทยา และโบราณคดี ภาพถ่ายเข้ามามีสถานะและบทบาทเป็นหลักฐานยืนยันการเป็นรูปธรรมของชุมชน และการมีอยู่ของวัตถุหนึ่ง ในมนต์ศักดิ์ดังกล่าวภาพถ่ายจึงเป็นเพียงเครื่องมือยืนยันและภาพประกอบให้กับการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลของศาสตร์ต่าง ๆ อันนำมาซึ่งผลิตผลขององค์ความรู้ที่หลากหลายหรือเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถช่วยสมานความผิดพลาดของการศึกษาที่อาจมีการรื้อขึ้นมากหรือค้นพบในภายหลัง จะเห็นได้ว่าภาพถ่ายเป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งที่ขับเคลื่อนศาสตร์ต่าง ๆ ให้เกิดพลวัต ได้ตอบด้วยวิธีหักล้างและต่อยอดองค์ความรู้ที่ถูกอ้างอิง อันเกี่ยวโยงถึงสองเหตุการณ์ที่เกิดก่อนหน้าและภายหลังที่ดำเนินต่อเนื่องผกผันไป - กลับ อยู่เสมอ

กลุ่มผู้จัดทำโครงการจึงเลือกให้ความสนใจในบริบทอื่นของการศึกษาภาพถ่ายในเชิงมานุษยวิทยาอันสามารถนำไปสู่มุมมอง แง่มุมการศึกษาที่แปลกใหม่ได้มากกว่าบริบทของบทบาทดั้งเดิมดังกล่าวข้างต้น ด้วยวิธีการศึกษาในมุมมองทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งจะพิจารณาในมุมมองกลับกันของบทบาทระหว่างภาพถ่ายกับการลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูล กลุ่มผู้จัดทำโครงการจึงเลือกจัดทำโครงการโดยใช้ภาพถ่ายในฐานะเครื่องมือและสื่อกลางหลักในการศึกษาประกอบกับการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูล ซึ่งกลุ่มผู้จัดทำโครงการมีความสนใจในพื้นที่ชุมชนบ้านโนนม่วง ตำบลวังไชย อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม สืบเนื่องจากชุมชนบ้านโนน -ม่วงเป็นชุมชนที่ไม่ปรากฏอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของชุมชนขึ้นมาอย่างเด่นชัด กล่าวคือเป็นชุมชนที่มีลักษณะการดำรงชีพอย่างเรียบง่ายตามแบบสังคมเกษตรกรรมและปศุสัตว์โดยทั่วไป ไม่มีการรวมกลุ่มจัดสร้างผลิตภัณฑ์เฉพาะกลุ่มหรือกิจกรรมที่โดดเด่นอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก ซึ่งเป็นลักษณะชุมชนที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก สำหรับใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการเชิงทดลองในครั้งนี้ 2

สำหรับกระบวนการดำเนินโครงการ ทางกลุ่มผู้จัดทำโครงการได้เลือกใช้ภาพถ่ายเป็นสื่อกลางในปฏิบัติการเชิงทดลอง โดยแบ่งรูปแบบการดำเนินกิจกรรมออกเป็นสามรูปแบบตามรูปแบบมุมมองภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันภายในของภาพถ่ายดังนี้ ประการแรกเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบมุมมองสายตาของบุคคลภายนอกที่กระทำต่อพื้นที่และผู้คนภายในชุมชน โดยจะถ่ายทอดผ่านมุมมองของกลุ่มผู้จัดทำและนักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ประการที่สองความสัมพันธ์ในรูปแบบมุมมองสายตาของบุคคลภายในต่อพื้นที่และบุคคลภายในชุมชนด้วยกันเอง ซึ่งปฏิบัติการโดยกลุ่มตัวแทนจากคนในชุมชน และประการสุดท้ายความสัมพันธ์ในรูปแบบอิสระภายใต้เงื่อนไขความกำกวมของสถานะคนนอก-คนใน เพื่อหาจุดกึ่งกลางของมุมมองของคนและพื้นที่

ชุมชนในภาพถ่ายจากภาพถ่ายในชุมชน : คนละมุมมองเดียวกันผ่านภาพถ่ายคนใน คนนอก คนกลาง และคนอื่น

อันเป็นสถานภาพมุมมองกึ่งกลางระหว่างสองความสัมพันธ์ข้างต้น ซึ่งอาจจะสามารถเชื่อมรอยต่อหรือเพิ่มรอยแตกระหว่างความสัมพันธ์ทั้งสองรูปแบบ โดยความสัมพันธ์ประการสุดท้ายปฏิบัติการโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป สุธาทองไทย ศิลปินรับเชิญจากภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่แต่เป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่ในท้องที่จังหวัดมหาสารคาม ในแต่ละครั้งที่มีปฏิบัติการเชิงทดลองด้วยการถ่ายภาพ ในการลงพื้นที่สำรวจครั้งต่อไปทางกลุ่มผู้จัดทำโครงการจะนำภาพถ่ายเหล่านั้นมาจัดแสดงภายในพื้นที่ชุมชนในครั้งนั้นด้วย กอปรกับการสำรวจเก็บข้อมูลการรับรู้ ความรู้สึกและมุมมองของคนในพื้นที่ที่มีต่อภาพถ่ายซึ่งจัดแสดงภายในชุมชน ในท้ายที่สุดของการดำเนินโครงการ กลุ่มผู้จัดทำโครงการจะนำภาพถ่ายจากกิจกรรมที่จัดขึ้นทั้งหมดแสดงอีกครั้งภายในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

การศึกษาชุมชนผ่านภาพถ่ายจึงอาจเป็นการช่วยให้กลุ่มผู้ศึกษาและผู้คนในพื้นที่สามารถเห็นความเป็นชุมชนที่ไม่เคยเห็น หรือที่เห็นอยู่ปกติทุกวันในแง่มุมอื่นที่อาจจะแปลกใหม่ แตกต่างจากเดิมหรือไม่แปลกใหม่ใด ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตามด้วยการมองและพิจารณาภาพถ่ายที่ไม่แปลกใหม่ ก็อาจสามารถแปลงค่าภาพถ่ายอันธรรมดาเป็นไม่ธรรมดา ก่อนจะกระตุ้นผัสสะให้เกิดการตระหนักในการรับรู้ถึงการมีอยู่และดำรงอยู่ของสิ่งที่ถูกหลงลืมหรือสิ่งที่มองข้ามไป ซึ่งล่อรับไปกับระบบการศึกษาผ่านภาพถ่ายที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรม แต่มีความเป็นนามธรรมที่อยู่เบื้องหลัง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อขยายและปรับเปลี่ยนมุมมอง แง่มุมในการศึกษา และพิจารณาภาพถ่ายได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้นแก่กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมภายในโครงการฯ ทั้งนักศึกษาและผู้คนในพื้นที่ปฏิบัติการ
2. เพื่อให้ผู้คนในพื้นที่ตระหนักถึงบทบาทของภาพถ่าย อันถูกกำหนดโดยมุมมองสายตาจากเบื้องหลังภาพถ่ายเหล่านั้นว่าดำเนินกระบวนการขับเคลื่อนอย่างไร ผ่านรูปแบบกิจกรรมสองลักษณะที่ช่วยให้ผู้คนในหมู่บ้านบางบุคคลเป็นทั้งผู้ชมและผู้ปฏิบัติการ
3. เพื่อให้ให้นักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการฯ สามารถจัดการและทำความเข้าใจภาพถ่ายซึ่งเกิดจากผลลัพธ์ของกิจกรรมเชิงทดลองที่มีความแปลกใหม่ มีค่าไม่แน่นอน สืบเนื่องจากกิจกรรมรูปแบบเฉพาะที่ถูกกำหนดขึ้น อันนำไปสู่การพิจารณาในบริบทที่แตกต่าง ผิดแปลกออกไปจากรูปแบบที่ปรากฏโดยทั่วไป

ชุมชนในภาพถ่ายจากภาพถ่ายในชุมชน : คนละมุมมองเดียวกันผ่านภาพถ่ายคนใน คนนอก คนกลาง และคนอื่น

4. เพื่อให้ผู้คนในพื้นที่เกิดการรับรู้การมีอยู่ ดำรงอยู่ของสิ่งที่ถูกหลงลืมหายไปจากการรับรู้ภายในชุมชน อาทิ ความทรงจำ อดีต และปัจจุบันขณะ ผ่านภาพถ่ายจากกิจกรรมเชิงทดลองทั้งหมด อันอาจนำมาซึ่งการรวบรวม เชื่อมต่อสิ่งที่ขาดหายไปและดำรงอยู่อย่างหละหลวมและหลากหลาย ให้มีความชัดเจนขึ้นผ่านการจัดนิทรรศการแสดงผลภาพถ่ายกิจกรรมเชิงทดลอง

ขั้นตอนการดำเนินการ

ลำดับ	กิจกรรม	พื้นที่ปฏิบัติการ	ระยะเวลาปฏิบัติการ
1	ลงพื้นที่ เก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นร่วมระหว่างนักศึกษากับศิลปินผู้เข้าร่วมโครงการฯ	ชุมชนบ้านโนนม่วง	มกราคม
	เริ่มดำเนินกิจกรรม “ภาพถ่ายจากคน ‘นอก’” โดยนักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการฯ	ชุมชนบ้านโนนม่วง	
	อัดล้างและวิเคราะห์ภาพถ่ายจากกิจกรรม “ภาพถ่ายจากคน ‘นอก’”	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
2	จัดแสดงผลภาพถ่ายจากกิจกรรม “ภาพถ่ายจากคน ‘นอก’” ในพื้นที่ชุมชน	ชุมชนบ้านโนนม่วง	กุมภาพันธ์
	สำรวจความเห็น แง่คิดจากมุมมองผู้คนในพื้นที่ซึ่งมีต่อภาพถ่ายในกิจกรรม “ภาพถ่ายจากคน ‘นอก’”	ชุมชนบ้านโนนม่วง	
	เริ่มดำเนินกิจกรรมถ่ายภาพภายใต้หัวข้อ “นิยาม ‘ความงาม’” ในพื้นที่” โดยกลุ่มตัวแทนจากผู้คนในพื้นที่ 7 คน	ชุมชนบ้านโนนม่วง	
3	อัดล้างภาพถ่ายภายใต้หัวข้อ “นิยาม ‘ความงาม’ ในพื้นที่”	มหาวิทยาลัยศิลปากร	มีนาคม

ชุมชนในภาพถ่ายจากภาพถ่ายในชุมชน : คนละมุมมองเดียวกันผ่านภาพถ่ายคนใน คนนอก คนกลาง และคนอื่น

	จัดแสดงภาพถ่ายจากกิจกรรมถ่ายภาพภายใต้หัวข้อ “นิยาม ‘ความงาม’ ในพื้นที่”	ชุมชนบ้านโนน ม่วง	
	สำรวจความเห็น แง่คิดจากมุมมองผู้คนในพื้นที่ซึ่งมีต่อภาพถ่ายในหัวข้อ “นิยาม ‘ความงาม’ ในพื้นที่”	ชุมชนบ้านโนน ม่วง	
	เริ่มดำเนินกิจกรรมถ่ายภาพ ‘แม่’ ที่สูญหายจากตัวบทในหนังสือ “Camera Lucida” ของ โรล็องด์ บาร์ตส์ โดยกลุ่มตัวแทนจากผู้คนในพื้นที่ 7 คน	ชุมชนบ้านโนน ม่วง	
4	อัดล้างและวิเคราะห์ภาพถ่ายจากกิจกรรม ‘แม่’ ที่สูญหายจากตัวบทในหนังสือ “Camera Lucida”	มหาวิทยาลัย ศิลปากร	เมษายน
	จัดแสดงภาพถ่ายจากกิจกรรม ‘แม่’ ที่สูญหายจากตัวบทในหนังสือ “Camera Lucida” ในพื้นที่ชุมชนร่วมกับผลงานของศิลปินผู้ร่วมโครงการครั้งที่ 2	ชุมชนบ้านโนน ม่วง	
	สำรวจความเห็น แง่คิดจากมุมมองผู้คนในพื้นที่ซึ่งมีต่อภาพถ่ายในหัวข้อ ‘แม่’ ที่สูญหายจากตัวบทในหนังสือ “Camera Lucida” และผลงานของศิลปินรับเชิญ	ชุมชนบ้านโนน ม่วง	
5	ประมวลผลปฏิบัติการทั้ง 4 ครั้ง	มหาวิทยาลัย ศิลปากร	พฤษภาคม- มิถุนายน
6	จัดแสดงภาพถ่ายจากการดำเนินโครงการภายใต้ นิทรรศการ <i>Nothing here, you’ve come to the wrong place</i>	Tentacle Gallery	13 กรกฎาคม - 20 สิงหาคม
7	สรุปและจัดทำรูปเล่มผลจากการปฏิบัติการ	มหาวิทยาลัย ศิลปากร	สิงหาคม

ชุมชนในภาพถ่ายจากภาพถ่ายในชุมชน : คนละมุมมองเดียวกันผ่านภาพถ่ายคนใน คนนอก คนกลาง และคนอื่น

เป้าหมายเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

เชิงปริมาณ

กลุ่มคนในชุมชนทั่วไปและกลุ่มคนในชุมชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม จากชุมชนบ้านโนนม่วง ตำบลทวังไชย อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน และนักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 9 คน

เชิงคุณภาพ

กลุ่มคนในชุมชนทั่วไปและผู้ร่วมกิจกรรมเริ่มตระหนักและเล็งเห็นถึงภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ของตนเองภายใต้สภาวะความหลากหลายและหลากหลายทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีที่ไม่เด่นชัด ก่อให้เกิดความชัดเจนผ่านมุมมองทั้งจากภาพถ่าย สายตาของตนเองที่มองกลับไปยังชุมชน และสายตาของผู้อื่นที่ล่อล้า ละเมิดและตีความพื้นที่และผู้คนในชุมชนของตนเอง

นักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงบทบาทของภาพถ่ายในฐานะเครื่องมือและสื่อกลางในการเข้าถึงผู้คนในชุมชน มีความเข้าใจและนำภาพถ่ายจากกิจกรรมเชิงทดลองมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณา ตีความ วิเคราะห์ถึงพื้นที่ปฏิบัติการในแง่มุมต่าง ๆ ได้